

HOTELLI- JA RAVINTOLA-ALAN AMMATILLINEN KILPAILUVALMENNUS

Merja Lonkila

**Kehittämishankeraportti
toukokuu 2006**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULU

KUVAILULEHTI

Päivämäärä

5.4 2006

Tekijä(t) Lonkila, Merja	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti	
	Sivumäärä 32	Julkaisun kieli suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi Hotelli- ja ravintola-alan ammatillinen kilpailuvalmennus		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajakoulutus		
Työn ohjaaja(t) Weissmann, Kirsti		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä Tutustun työssäni ammattitaitokilpailuihin (Taitaja SM-kilpailut, kansainväliset WorldSkills-kilpailut sekä Taitaja 9 -kilpailut). Työssäni tutustun valmentajien haastattelun, kirjallisuuden ja omien käytännön kokemusteni kautta ammatilliseen kilpailuvalmennukseen. Työssäni kuvaan kilpailujen historiaa ja kehitystä kilpailujen alkuvaiheista nykyaikaan. Tutustun Suomen ammattitaitokilpailuiden tavoitteisiin ja niihin etuuksiin, joita ne antavat oppilaitokselle, työelämälle ja nuorille sekä heidän opettajilleen/ valmentajilleen. Tutustun myös nuorten ammatilliseen kehittymiseen ja valmentajan tehtäviin, koulutukseen sekä valmentajan rooliin.		
Avainsanat (asiasanat) Ammattitaitokilpailut, valmennus		
Muut tiedot		

Author(s) Lonkila, Merja	Type of Publication Development project report	
	Pages 32	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title Skill competition coaching in the hotel- and restaurant branch		
Degree Programme Teacher Education College		
Tutor(s) Weissmann, Kirsti		
Assigned by		
Abstract <p>In this development project I have discussed skills competitions (the national Taitaja SM - competition, the international WorldSkills-competition and the national Taitaja 9 - competition). I interviewed skill competition coaches and also used literature and my personal practical experiences in familiarising myself with the topic.</p> <p>In this project I have described the history and development of skills competitions from their starting point until today. I have discussed the objectives of skills competitions in Finland and also the advantages that the competitions bring to the institutions, companies in business life, the youngsters who enter the competitions and the teachers/ coaches. I also discuss the vocational development of the youngsters and the coach's role and job description.</p>		
Keywords Skills competitions, coaching		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 AMMATTITAITOKILPAILUJEN KEHITYS JA SISÄLTÖ	7
2.1 Ammattitaitokilpailujen synty.....	7
2.2 Kansainvälisten ammattitaitokilpailujen sisältö.....	9
2.3 Taitaja-kilpailut ja Skills Finland.....	10
2.4 Suomen ammattitaitokilpailujen tavoitteet.....	14
2.5 Kilpailuvalmennuksen vaikutus nuorten ammatilliseen kehittymiseen..	16
3 VALMENNUSTYÖ	19
3.1 Valmentajan rooli ja tehtävät.....	19
3.2 Henkinen valmennus.....	24
3.3 Valmentajan koulutus.....	26
4 VALMENNUKSEN SISÄLTÖ JA AIKATAULU SAVON AMMATTI- JA AIKUISOPISTO SAVONIASSA	29
5 POHDINTA	32
LÄHTEET	34
LIITTEET	35
Liite 1. Kyselykaavake.....	35

1 JOHDANTO

Tämä kehittämishanke käsittelee ammattitaitokilpailuja ja niiden merkitystä ammattitaidon kehittymiselle ja ammatilliselle koulutukselle. Syy siihen, että valitsin juuri tämän aiheen, johtuu henkilökohtaisesta kiinnostuksestani ammattitaitokilpailuihin ja niihin valmentautumiseen. Viime syksynä järjestettiin ravintolakokkien ammattitaitokilpailujen semifinaalit Savon koulutuskuntayhtymässä Savon ammatti- ja aikuisopiston Presidentinkadun yksikössä. Olin siellä tuomarin tehtävissä ja sen avulla sain tutustua kilpailutoimintaan. Pääsin Savon ammatti- ja aikuisopisto Savonian yksikköön opetusharjoittelua tekemään ja sain tutustua ravintolakokkien ammatilliseen kilpailuvalmennukseen. Minua ohjannut opettaja toimii kilpailuvalmennustehtävissä ja hän pyysi minua katsoman ja maistelemaan valmennuksessa olevien opiskelijoiden valmistamia annoksia. Seurasin heidän keittiötyöskentelyään omasta mielenkiinnostani, ja havaitsin että opiskelijat työskentelivät hyvin innostuneesti eivätkä lannistuneet ongelmatilanteissa vaan jatkoivat työskentelyä yhtä innostuneina. Havaitsin myös että opiskelijat ja valmentaja ”puhalsivat yhteen hiileen” koko valmennusprosessin ajan. Valmentaja ja valmennettavat keskustelivat yhdessä siitä mitä, pitää vielä hioa ja parantaa sekä mitkä asiat olivat kohdallaan. Opetuskeittiössä vallitsi hyvä ilmapiiri valmennettavien ja valmentajan välillä.

Lisäksi olin opettajan sijaisena yhden päivän ajan aivan kilpailuvalmennuskurssin lopulla. Pääsin siten seuraamaan kurssin sisäisiä kilpailuja, jotka pidettiin aivan kurssin lopussa. Kilpailuissa valittiin menestynein pari seuraavan vuoden kilpailuvalmennusharjoittelijoiksi. Kilpailut toteutettiin parityönä ja osallistujille oli enakkoon annettu tieto siitä, mikä oli pääruoan pääraaka-aine ja jälkiruuan pääraaka-aine. He valmistivat jokaisesta kolme annosta ja annos käytiin läpi yhdessä parin kanssa, sekä valokuvattiin. He suorittivat työstään itsearviointin ja opettaja teki oman arviointinsa. Työt laitettiin paremmuusjärjestykseen ja seuraavalla viikolla kolme parasta ilmoitettiin ryhmän tietoon. Yksi pari tai mahdollisesti kaksi paria jatkavat

kilpailuvalmennuksessa. Ryhmä oli kilpailuista hyvin innostunut ja opiskelijat kokivat sen positiivisena kokemuksena.

Kehittämishankettani varten olen tutustunut kirjallisuuden avulla ammattitaitokilpailujen historiaan, ja kerron työni alkupuolella ammattitaitokilpailujen kehityksestä maailmalla ja Suomessa. Lisäksi esittelen ammattitaitokilpailujen sisältöä ja järjestelmää sekä tavoitteita ja hyötyjä eri tahoille. Sitten siirryn kuvaamaan kilpailuvalmennuksen sisältöä valmentajan näkökulmasta. Käsittelen kehittämishankkeessani valmentajan roolia ja motiiveja tehdä valmennustyötä, valmennustehtävän erilaisia tavoitteita ja sisältöjä, sekä valmentajan keinoja etsiä valmennettavat opiskelijat. Lisäksi esittelen ammattitaitovalmentajien kouluttautumismahdollisuudet ja koulutusjärjestelmän Suomessa.

Tutustuin työssäni Hotelli- ja ravintola-alan kilpailuvalmennukseen Savon ammatti- ja aikuisopisto Savoniassa, Savon koulutuskuntayhtymässä. Haastattelin sellaisia Savonian opettajia, jotka ovat mukana ammattitaitovalmennustyössä. Ammattitaitokilpailut ovat tuttu asia Savoniassa ja tälläkin hetkellä siellä on opiskelijoita valmennettavana. Haastattelutulokset olen osaksi sulauttanut muun tekstin joukkoon, mutta selvitin Savonian kilpavalmennuksen sisältöä ja aikatauluja erillisenä lukuna. Pehdyin haastatteluissani siihen, mitä valmentajan tehtäviin kuuluu, miten valmennustehtävä käytännössä toteutuu ja millainen aikataulu opiskelijoiden valmennukselle laaditaan kunkin opiskeluvuoden aikana. Haastattelussa oli mukana koulutuspäällikkö ja alan opettajia. Heillä kaikilla on kilpailukummi-koulutus 2 ov, kahdella heistä on kilpailuvalmentajan / järjestelymestarin koulutus 6 ov ja Skills Expert- tarkkailijakoulutus 12 ov ja yhdellä valmentajalla on World Skills Supervisor 12 ov- koulutus. Valmennuskokemusta heillä oli kahdesta kuuteen vuoteen.

2 AMMATTITAITOKILPAILUJEN KEHITYS JA SISÄLTÖ

2.1 Ammattitaitokilpailujen synty

Espanjan nuoriso-organisaation pääjohtaja Jose Antonio Elola Olason visio 1940-luvulla oli saada nuoriso ja heidän vanhempansa, opettajat sekä yritykset ymmärtämään, että Espanjan hyvinvoinnin kannalta olisi järkevää perustaa maahan ammatillinen koulutusjärjestelmä. Vuonna 1946 hän pyysi Francisco Albert-Vidalin apua, ja tämä alkoi kehittää kollegoidensa ja Ammattiunionin koulutuskeskuksen johtajan kanssa eri ammattialojen opiskelijoille suunnattuja kilpailuja, joiden tehtävänä olisi testata ja edistää nuorten ammattitaitoa. Kilpailujen tarkoituksena oli jo alusta alkaen tuoda esiin erilaisia koulutusjärjestelmiä, työtapoja ja teknisiä ratkaisuja sekä vaihtaa tietotaitoa osallistujien välillä. Kehiteltyään ajatusta perustajat päättivät laajentaa kilpailuja kansainväliseksi tapahtumaksi. Iberian niemimaan mestaruutta käytiin vuonna 1950 Espanjan ja Portugalin kesken ja kilpailussa oli silloin 12 osallistujaa. Kilpailuja laajennettiin edelleen ja vuonna 1953 järjestettyihin ammattitaitokilpailuihin osallistuivat espanjalaisten kutsumana Portugalin, Saksan, Iso-Britannian, Ranskan, Marokon ja Sveitsin joukkueet. Tällöin mukana oli jo 65 kilpailijaa seitsemästä maasta. Tapahtuman laajentuessa vuosi vuodelta alettiin nuorten ammattitaitokilpailuja tuntea yhä useammissa maissa. (Savolainen 2003, 3)

Vuosina 1950–1957 järjestettiin Madridissa kaikkiaan kuudet ammattitaitokilpailut ja vuonna 1957 järjestetyissä kilpailuissa oli jo yli 100 osanottajaa. Kilpailujen tarkoituksena oli jo alusta asti tuoda esiin erilaisia koulutusjärjestelmiä, työtapoja ja teknisiä ratkaisuja sekä samalla vaihtaa tietotaitoa osallistujien välillä. 1950-luvulla lajivalikoima ei ollut yhtä laaja kuin

nykyään: lajeina olivat puuala, kone- ja metallitekniikan, sähkötekniikan, kampaajan ja kultasepän alat. (Savolainen 2003, 3-4)

Ammattitaitokilpailuja pidettiin Espanjan Madridissa peräti yksitoista kertaa vuoteen 1975 mennessä. Koska kilpailut osoittautuivat hyödyllisiksi ja suosituiksi myös muiden maiden keskuudessa, niiden järjestämistä hoitamaan perustettiin itsenäinen, kansainvälinen organisaatio nimeltä International Organisation for the Promotion of Vocational Training and the International Youth Skill Olympics. Järjestö huolehtii kilpailujen järjestämisestä, joten niiden järjestäminen myös muissa maissa sujui mutkattomasti järjestön perustamisen jälkeen. Vuonna 1981 järjestetyt Atlantan ammattitaitokilpailut olivat suuri tapahtuma ja sen jälkeen kilpailutoimintaa alettiin laajentaa voimakkaasti niin osallistujamaiden kuin lajienkin suhteen. Lisäksi kilpailut vakiinnutettiin joka toinen vuosi pidettäväksi. Itävallassa 1983 järjestettyihin kilpailuihin osallistui jo 300 kilpailijaa. (Savolainen 2003, 3-4)

Suomi liittyi vuonna 1988 International Vocational Training Organisation (IVTO) jäseneksi. Heti seuraavana vuonna Suomi ilmoitti seitsenhenkisen joukkueen mukaan Englannin Birminghamissa pidettyihin Taito-olympialaisiin. Sinä vuonna kansainvälisten kilpailujen lajeihin lisättiin kokin, tarjoilijan ja automekaanikon alat. Suomen esimerkin innoittamana myös Norja ja Ruotsi liittyivät IVTO:n jäseniksi ja lähtivät mukaan kansainvälisen ammattitaitokilpailutoimintaan 1990-luvulla. (Savolainen 2003, 4)

Näistä joka toinen vuosi järjestettävistä kansainvälisistä ammattitaitokilpailuista on käytetty Suomessa Taito-olympialaisten nimitystä (käännöksenä nimestä Skills Olympics), mutta nykyään Suomessa on siirrytty käyttämään nimitystä Ammattitaidon maailmanmestaruuskilpailut. (Kiviniemi 2005, 15)

2.2 Kansainvälisten ammattitaitokilpailujen sisältö

Kansainvälisiin World Skills -ammattitaitokilpailuihin osallistujan ikä tulee olla alle 23 vuotta, ja kukin osallistuja saa osallistua kilpailuun vain yhden kerran. Suomen osallistujat kansainvälisiin World Skills -ammattitaitokilpailuihin valitaan kansallisen kilpailutoiminnan kautta Taitaja-kilpailuissa menestyneiden kilpailijoiden joukosta. Kansainvälisiin ammattitaitokilpailuihin osallistuvat nuoret voivat olla normaalissa työsuhteessa työskenteleviä nuoria tai oppisopimusopiskelijoita. Tavallisesti kilpailijat ovat jo suorittaneet ammatillisen perustutkinnon ja olleet töissä jonkin aikaa jossakin Skills-yhteistyöryityksessä. On myös mahdollista, että kilpailuun osallistuva nuori on vielä jonkin oppilaitoksen päätoiminen opiskelija. (Kiviniemi 2005, 16)

World Skills -kilpailu koostuu lajikohtaisista tehtävistä, joiden kestoksi on määritelty 22 tuntia. Kokonaisuudessaan kilpailut kestävät neljä päivää. Tehtävät on määritelty kilpailujärjestön ylläpitämään tehtäväpankkiin, josta lajikohtaiset tehtävät valitaan. Vastuu tehtävin valmistelusta jaetaan pääsääntöisesti yksittäisille maille, mutta eksperttiryhmillä on oikeus edelleen tehdä tehtäviin pieniä muutoksia. 2000-luvulla tehtäviä on kehitetty moduulirakenteiseen suuntaan, mikä tarkoittaa, että kukin kilpailija saa työstettäväkseen yhden osa-alueen eli moduulin kerrallaan. (Kiviniemi 2005, 15–16).

Kilpailut koskevat monia erilaisia ammatillisia aloja, kuten esimerkiksi tietojenkäsittely, kukkiensidonta, hiusmuotoilu, pukuompelu, kondiittori, ravintola kokki, ravintolapalvelu ja niin edelleen. Kullakin kilpailulajilla on oma lajikuvauksensa, joka on World Skills- International Vocational Training Organisation -kilpailujärjestön teknisen komitean hyväksymä ja jota tarkistetaan aina kulloinkin järjestettävää ammattitaitokilpailua varten. Lajikuvauksissa määritellään muun muassa kilpailutehtävän perustekijät, lajissa tarvittavat

koneet, laitteet ja materiaalit sekä kilpailutehtävien arviointikohteet. (Kiviniemi 2005, 16)

Kilpailujen alkamista edeltävänä päivänä kaikki kilpailijat saavat mahdollisuuden tutustua kilpailupaikkaan, käytettäviin koneisiin, materiaaleihin ja mittalaitteisiin. Kilpailijat saavat myös itse valmistaa heille arvotut paikat kilpailukuntoon. Mikäli lajikuvaukset eivät kiellä sitä, kilpailijoilla on myös mahdollisuus käyttää omia työkalujaan. (Kiviniemi 2005, 16)

Ensimmäisen kilpailupäivän ohjelmaan kuuluu johdantojakso, jonka aikana kilpailijoille selvitetään kilpailun kulku, kilpailutehtävät, päiväkohtaiset aikataulut sekä tehtävien arviointiperusteet. Kilpailujen tuomariryhmät, jotka arvioivat kilpailijoita jatkuvasti kilpailutilanteessa, ovat varsin suuria. Tuomariryhmien suuri koko johtuu siitä, että ne koostuvat kunkin osanottajamaan lajiin valitsemista eksperteistä. Kansainvälinen kilpailujärjestön tekninen komitea valitsee ennen kisoja jokaiseen tuomariryhmään niin kutsutun pääekspertin, joka johtaa tuomariryhmän toimintaa. Suorituksia ei arvostella välttämättä kokonaan suoritushetkellä, vaan osa arviointityöstä voi tapahtua vasta itse kilpailutilanteen jälkeen. Oman lajinsa arviointikokemuksen lisäksi eksperteillä tulisi olla kokemusta myös muun muassa kansallisen tason kilpailutoiminnasta tai muusta taitojen arvioinnista. (Kiviniemi 2005, 16)

2.3 Taitaja-kilpailut ja Skills Finland

Suomen ammatillisten oppilaitosten liitto (SAOL) alkoi valmistella kansallisia Taitaja-kilpailuja 1980-luvun loppupuolella. Ammattikasvatushallituksen pääjohtaja Jorma Pöyhönen lähti tutustumaan vuonna 1986 ammattitaito-

organisaation järjestämään ammatillisen koulutuksen maailmankongressiin Rio De Janeirossa. Hän selvitti siellä kilpailutoimintaa ja kilpailujen järjestämiseen liittyviä toimintoja. Suomessa vuosina 1986- 1987 ammattitaitokilpailut etsivät linjaansa ja alettiin suunnitella oppilaitoskohtaisia ja aluetason kilpailuja. Hämeenlinnassa vuonna 1988 pidettiin ensimmäiset valtakunnalliset Taitaja SM-kilpailut. (Kiviniemi 2005, 15)

Birminghamin kilpailuista lähtien Suomi osallistui kansainvälisiin ammattitaitokilpailuihin joka toinen vuosi. Ravintolakokki ja ravintolapalvelut osallistuivat ensikerran mukaan Hollannissa Amsterdamissa pidettäviin kilpailuihin vuonna 1991. Suomelta oli silloin kaiken kaikkiaan yhdeksänhenkinen joukkue mukana. (Kokotti & Rupponen 2003, 183)

Skills Finland on suomalainen järjestö, joka perustettiin vuonna 1993 edistämään ammattitaitokilpailutoiminnan avulla suomalaista ammatillista osaamista ja tämän osaamisen arvostusta. Yhdistyksen keskeiset toimijat ovat opetusministeriö, Opetushallitus, ammatillisen koulutuksen järjestäjät, työmarkkinajärjestöt sekä opettaja- ja opiskelijajärjestöt ovat olleet sen toiminnassa mukana sen perustamisesta lähtien. (Saarinen 2005a, 11)

Yhdistyksen tavoitteeksi on sen sääntöihin kirjattu ammatillisen koulutuksen ja arvostuksen, tunnettavuuden yhteiskunnassa, ammatillisen koulutuksen oppimistulosten, opiskelijoiden kiinnostuksen ammatitaitonsa kehittämiseen sekä opiskelijoiden kiinnostuksen itsenäiseen yrittäjyyteen edistäminen. Se on nyt jo yli kymmenen vuotta tehnyt työtä kehittääkseen ammattitaitokilpailuja ja sitä kautta parantaakseen suomalaista huippuosaamista. Vuonna 2000 käynnistettiin Suomessa monivuotinen kansallinen kehittämishanke, jotta ammattitaitokilpailutoimintaa saataisiin kehitettyä tehokkaammin. Samalla Suomi haki kansainväliseltä World Skills -järjestöltä oikeuksia järjestää Ammattitaidon maailmanmestaruuskilpailut Suomessa. Sen jälkeen ammattitaitokilpailut ovat olleet järjestäytyneemmät ja Skills Finland on

vakiinnuttanut roolinsa suomalaisten ammattitaitokilpailujen järjestäjänä. (Saarinen 2005a, 11)

Suomalaisten nuorten on mahdollista Skills-toiminnan kautta osallistua kolmeen eri ammattitaitokilpailuun (Saarinen 2005a, 11). Peruskoulun yhdeksäsluokkalaisille järjestetään vuosittain Taitaja 9 -kilpailu, joka on leikkimielinen tapahtuma, jonka tarkoituksena on esitellä ammatillista koulutusta peruskoululaisille, tukemaan heidän ammatinvalintaansa sekä kytkeä koulutuksen ja työelämää toisiinsa. Taitaja 9 -kilpailun loppukilpailu on valtakunnallinen, ja se järjestetään Taitaja SM -kilpailun kanssa samanaikaisesti. (Saarinen 2005b, 16) Taitaja-kilpailu on vuosittain järjestettävä alle 20-vuotiaiden nuorten ammattitaidon suomenmestaruuskilpailu. World Skills -kilpailu järjestetään vain joka toinen vuosi, ja se on kansainvälinen ammattitaidon maailmanmestaruuskilpailu. Skills-toimintaan kuuluu myös muita ammattitaidon kehittämiseen liittyviä osa-alueita. Skills Finland kehittää jatkuvasti valmennusjärjestelmää, edistää nuorten valmentautumista MM-kilpailuihin ja kouluttaa kilpailuasiantuntijoita sekä kansallisiin että kansainvälisiin tehtäviin. Jotta nämä perustehtävät saataisiin toteutettua, tehdään erilaisia tutkimus- ja kehittämishankkeita sekä julkaisuja. (Saarinen 2005a, 11)

Kuten kansainvälisiä ammattitaitokilpailuja, myös Suomen kansallista Taitaja-kilpailua on kehitetty ajan mittaan. Nykyisin kilpailu on tarkoitettu enintään 20 vuotta kilpailuvuonna täyttävälle, ammatillisessa peruskoulutuksessa oleville nuorille. Kilpailuihin kuuluu tammikuisen loppukilpailun lisäksi edeltävänä syksynä järjestettävät koulukohtaiset karsinnat ja semifinaalit. Kilpailulajien määrä on vakiintunut noin 35:een ja kilpailutehtävät vastaavat ammatillisen peruskoulutuksen koulutusohjelmia ja opetussuunnitelmia. Taitaja-kilpailujen tavoite on samankaltainen kuin kansainvälistenkin ammattitaitokilpailujen: parantaa ammatillisen peruskoulutuksen laatua, lisätä tietoisuutta uudistetusta ammatillisesta koulutuksesta, lisätä ammatillisen osaamisen ja koulutuksen arvostusta, sekä tarjota nuorille mahdollisuus kehittää omaa ammattitaitoaan huippuosaamiseksi. (Saarinen 2005a, 12)

Skills Finland -järjestö myöntää järjestämisoikeudet vuosittain eri ammatillisen koulutuksen järjestäjille, jotka huolehtivat kisojen järjestelyistä. Skills Finland pyrkii järjestämään kilpailut joka vuosi eri puolilla maata, jotta kukin kisajärjestäjä pystyy hyödyntämään paikallista osaamista ja omaleimaisia piirteitä sekä vastaamaan oman alueensa kehittämisen haasteisiin. Alueellisista eroista johtuvat painotukset näkyvät sekä kisajärjestelyissä että kilpailulajeissa. (Saarinen 2005a, 12)

Kun nuori siirtyy koulutuksesta työmarkkinoille, on hänellä oltava laajat valmiudet selviytyä työmarkkinoilla ja yhteiskunnassa. Sen lisäksi, että on taitava ja osaava omalla alallaan, täytyy nuorella olla valmiudet elinikäiseen oppimiseen, laaja yleissivistys, kielitaitoa, hyvät sosiaaliset taidot ja valmiudet kehittää itseään ja omaa työtään. Kansainvälistyminen on johtanut siihen, että nämä taidot ja valmiudet ovat yhä merkityksellisempiä. (Saarinen 2005a, 13)

Monet maat ovat nykyään tilanteessa, jossa toimintaympäristössä tapahtuvat muutokset luovat haasteita ammatilliselle koulutukselle. Yhteiskunnallinen kehitys, kilpailukyky ja ammatillinen osaaminen ovat asioita, jotka ovat yhteinen huolenaihe eri maille, ja siksi on päästy tilanteeseen, jossa kansainvälinen yhteistyö myös ammatillisen koulutuksen alueella lisääntyy jatkuvasti. (Saarinen 2005a, 13)

2.4 Suomen ammattitaitokilpailujen tavoitteet

Vuonna 2005 Suomessa vietettiin ammattiosaajien teemavuotta, jonka tarkoituksena oli nostaa ammatillisen koulutuksen arvostusta ja vahvistaa sen vetovoimaa. Teemavuonna pyrittiin tekemään näkyväksi ammattiosaamisen merkitystä yhteiskunnalle, työelämälle ja yksilölle, ammatillisen koulutuksen käytännönläheisyyttä sekä monimuotoisuutta. Lisäksi vuoden tavoitteena oli edistää koulutuksen sekä työ- ja elinkeinoelämän yhteistyötä sekä itse koulutuksen laatua ja vaikuttavuutta. (Saarinen 2005a, 29-30)

Ammattitaidon ja ammatillisen koulutuksen laatu ja arvostus ovat nykyään erityisen huomion kohteena, kun työelämä ja yhteiskunta muuttuvat jatkuvasti kansainvälisempään suuntaan. Kansainvälinen yhteistyö on lisääntynyt ammatillisen koulutuksen alalla samaa tahtia kuin kansainvälistyminen ammattiosaamisen kehittämisen saralla. Yksi merkittävä yhteistyöfoorumi on Euroopan Unionissa toteutettava Kööpenhamina-prosessi, jonka tarkoitus on mahdollistaa eurooppalainen yhteistyö ammatillisen koulutuksen laadun ja arvostuksen parantamisen keinojen etsimiselle ja siten luoda mahdollisuus eurooppalaisten työmarkkinoiden syntymiselle. Toinen yhteistyön muoto on World Skills -järjestön toiminta ja erityisesti joka toinen vuosi järjestettävät nuorten ammattitaidon maailmanmestaruuskilpailut. (Saarinen 2005a, 29–30) Kilpailujen avulla on mahdollista luoda tehokkaita ammatillisen koulutuksen yhteistyöverkostoja niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin oppilaitosten välille ja lisäksi oppilaitosten ja yritysten välille (Saarinen 2005b, 19)

Suomessa ammattitaitokilpailujen tavoitteet ovat selkeät. Tavoitteissa avainsanana on kehitys, nimenomaan positiivinen kehitys suomalaisessa ammatillisessa osaamisessa ja ammatillisen koulutuksen imagossa niin että yhä useammat nuoret hakeutuisivat ammatilliseen koulutukseen. Perimmäinen tavoite on saada kehitettyä ja turvattua suomalaiseen työelämään yhä

motivoituneempia, osaavampia ja ammatistaan ylpeämpiä ammattiosaajia. Kuten muussakin kilpailumaailmassa, ammattitaitokilpailutilanne on vain jäävuoren huippu: pinnan alle kätkeytyy monien tuntien valmistautuminen ja valmentautuminen, harjoittelu ja kokeilu. Kilpailut ovat ammattiosaamisen huipentuma, näyteikkuna huippuosaajien koulutukseen ja tilanne, jossa kaikki osaaminen pyritään esittämään mahdollisimman näyttävästi. Lisäksi ammattitaitokilpailuihin valmentautuminen ei ole missään tapauksessa tarkoitettu vain kilpailutilannetta varten tehtävää, vaan valmentamisella pyritään luomaan uusia huippuosaajia eri aloille, ja valmennuksesta saatu kokemus on varmasti avuksi kilpailijan tulevaisuudessakin. (Saarinen 2005a, 30)

Ammattitaitokilpailut on havaittu hyväksi tavaksi edistää ja testata ammatillista osaamista maailmassa. Valmennuksesta ja kilpailuista on kuitenkin yksilön lisäksi etua monille tahoille, kuten yhteiskunnalle, työnantajille sekä koulutuksen järjestäjille. (Saarinen 2005a, 32–33)

Yksilötasolla etua saavat tietenkin kilpailuun osallistuvat nuoret. Heillä on erityisesti koulutettujen valmentajien avulla mahdollisuus kehittää itseään henkilötasolla niin ammattitaitojensa, kuin itsetuntonsa, itsetuntemuksensa ja motivaationsa tasoilla. He saavat kokemusta työskentelystä paineen alla ja tilaisuuden nähdä huippuosaajat työssään. Lisäksi valmennus tarjoaa heille väylän itselleen kehittyä alallaan huipulle ja mahdollisuuden solmia ystävyys-suhteita ja kontakteja huipputason yritysten kanssa sekä ehkä mahdollisuuden saada työtä arvostetuilta työnantajilta. (Saarinen 2005a, 32–33)

Yhteiskunta hyötyy kilpavalmennuksesta ammattiosaamisen kehittymisen johdosta. Koulutuksesta valmistuu jatkuvasti uusia huippuosaajia, joista suuri osa jää kotimaisille työmarkkinoille tarjoamaan huipputason palveluja. Huippuosaamisen korkean laadun houkuttelemina koulutusohjelmiin hakeutuu entistä enemmän eri aloista kiinnostuneita nuoria ja kotimaisen

elinkeinoelämän positiivinen kehitys hyödyttää koko yhteiskuntaa. (Saarinen 2005a, 32–33)

Ammattitaitokilpailut ovat työnantajille hyvä tilaisuus saada yrityksensä tuotteille ja palveluille julkista näkyvyyttä yhteistyökumppanuudellaan. Yrityksen sitoutumista korkeatasoisen ammattikoulutuksen ja henkilöstön kehittämiseen on samoin mahdollista osoittaa osallistumalla kilpailujen sponsorointiin. Samalla työnantajilla on mahdollisuus verrata koulutuksen ja osaamisen laatua kansainvälisten vertailukohtien ollessa saatavilla. (Saarinen 2005a, 32–33)

Koulutuksen järjestäjätkin hyötyvät ammattitaitokilpailuista. Hyvän kilpailuvalmennuksen järjestämisen lähtökohta on kunnollinen ja tehokas verkostoituminen, mikä edistää tietotaidonvaihtoa kansallisesti ja globaalisesti, ja oppilaitos saa arvostusta laadukkaasta opetuksestaan. Kilpailuihin ja niiden valmisteluun osallistuvat saavat siis tilaisuuden syventää ammattitaitoaan toimiessaan ammatillisen huippuosaamisen valmennusverkossa. Lisäksi laadukas opetus ja sen tuloksena koulutetut huippuosaajat lisäävät koulutuksen vetovoimaisuutta. (Saarinen 2005a, 32–33)

2.5 Kilpailuvalmennuksen vaikutus nuorten ammatilliseen kehittymiseen

Nykyaikana työkuulttuuri tuntuu selkeästi korostavan suorittamista, kilpailemista ja voittamista työntekijän arvoina. Voitosta on tullut hyvin keskeinen tavoite niin yrityksille ja niissä työskenteleville yksilöille kuin yleisöllekin. Voiton

maksimointi on yleistä sekä yritystasolla että yksilötasolla lyhyilläkin ajanjaksoilla. (Seinä 2001, 12)

Professori Riitta Jallinoja haastatteli nuoria ja kirjoitti Helsingin Sanomiin joulukuussa 1999 (Seinä 2001, 12). Hänen mukaansa varsinkin koulutetuilla nuorilla on selkeä halu olla voittajia. Heidän arvomaailmansa perustuu sellaisen yhteiskunnan arvoille, jossa voittaja saa kaiken: paljon rahaa, arvostusta ja huomiota. Jallinoja kertoo kilpailun- ja menestymisenhalun levittäytyvän myös sellaisille aloille, joihin perinteisesti ei ole liitetty ajatusta uraputkesta. Hyvän koulutuksen saaneita on yhä enenevässä määrin, eikä huipputyöpaikkoja siten ole kaikille tarjolla. Jallinojan mukaan kilpailu on tällaisessa tapauksessa ainoa tapa seuloa menestyjät kaikkien tarjokkaiden joukosta. Nuoret pärjäävät työmarkkinoilla vain kilpailemalla ja panostamalla uraansa täysillä. Jotta he voisivat menestyä, heidän pitää olla ahneita työlle ja menestyä kilpailussa, johon työn haasteet heidät asettavat.

Ammattitaitokilpailujen yksi tavoite on edistää nuorten, tulevien ammattilaisten, edistymistä ja kehittymistä alansa huippuosaajiksi. Nuorten ammatillinen kehittyminen kilpailutoiminnan seurauksena on todennäköistä. Opiskelija oppii ja hyötyy ammattitaidolla kilpailemisesta merkittävästi. Ammattitaito-olympialaisiin vuosina 1993 ja 1995 osallistuneille nuorille tehdyn kyselyn perusteella näyttää siltä, että nuorilla itsellään on halu näyttää osaamisensa, jos ei kilpailuissa niin ainakin työelämässä. Lähes kaikki olivat sitä mieltä, että osallistuminen kilpailuihin motivoi heitä opiskelemaan lisää. Vaikutukset olivat siltäkin osin myönteiset, että ne eivät kohdistuneet ainoastaan kilpaileviin henkilöihin vaan kilpailuun osallistuneet kannustivat muitakin yrittämään. (Saarinen 2005a, 37)

Haastattelin kehittämishankettani varten kolmea ammattitaitokilpailuvalmentajaa, jotka työskentelevät Savon ammatti- ja aikuisopisto Savoniassa. Haastatteluissani minulle selvisi, että monet opiskelijat ovat kiinnostuneita kilpavalmennuksesta ja ammattitaitokilpailuista. Heille markkinoidaan

ensimmäisen vuoden aikana vapaasti valittavaa kahden opintoviikon laajuista kilpavalmennuskurssia. Kaikille opiskelijoille annetaan mahdollisuus osallistua kurssille ja opiskelijat tekevät valinnan kiinnostuksensa mukaan. Opettaja-valmentaja kyselee myös ensimmäisen vuoden aikana opettavilta opettajilta innostuneita, kyvykkäitä ja kiinnostuneita opiskelijoita kilpavalmennukseen mukaan. Tämä vapaasti valittava 2ov:n laajuinen kilpavalmennuksen perusteet -kurssi alkaa toisena vuonna.

Ammattitaitokilpailut ja niihin valmentautuminen tuovat opetukseen vaihtelevuutta: kaikille halukkaille opiskelijoille valinnaisen kilpavalmennuksen perusteet -kurssin muodossa, ja peruskurssilla menestyneille opiskelijoille lisäksi haasteita varsinaiseen valmennukseen edetessä. Kilpailuun valmentautuminen motivoi sekä oppilaita että opettajia, sekä edistää opiskelijan aktiivista oppimista. Lisäksi ammattitaitokilpailut voivat olla opiskelijalle keino kasvattaa itsetuntoaan, kehittyä ammatillisesti sekä saada töitä tai jatko-opiskelupaikka. (Saarinen 2005a, 37–38)

Haastateltavani olivat samoilla linjoilla siitä, että nuorille on ammattitaitokilpailuista hyötyä monella tavalla ammatillisesti ajatellen. Esiin tuli muun muassa, että kilpailut antavat opiskelijoille laajempaa kokemusta heidän omalla alallaan, niissä on mukana työelämän edustajia, jotka seuraavat ja palkkaavat osaajat sekä menestyvät itselleen töihin. Nuoret pääsevät koulun jälkeen heti haasteellisiin ja tasokkaisiin työpaikkoihin, se antaa heille hyvän etenemisen mahdollisuuden omalla alallaan.

3 VALMENNUSTYÖ

3.1 Valmentajan rooli ja tehtävät

Keskeisessä asemassa ammattitaitokilpailijoiden valmennuksessa ovat opettajat, jotka ovat aidosti kiinnostuneita kehittämään itseään ja ammattialaansa. Ammatillisen huippuosaamisen opetussuunnitelman perustan muodostavat valmentavien opettajien taidot, tiedot, asiantuntemus ja sitoutuminen. Opettajan tulisi hyvän valmennuksen aikaansaamiseksi jatkuvasti reflektoida käyttämiään opetusmenetelmiä ja nimenomaan niiden suhdetta oppijan tarpeisiin. Lisäksi valmennukseen pätee sama periaate, kuin muuhunkin opetukseen: vain huolellisella opetuksen suunnittelulla, valmistelulla, sekä oppijoiden perusteellisella ohjeistamisella päästään haluttuun tulokseen. (Saarinen 2005a, 33)

Huippuosaamista tukevan opetussuunnitelman laatiminen ja toteuttaminen on melko samankaltaista, kuin tavallisenkin opetussuunnitelman kanssa toimiminen. Sen toteuttamiseen ei tarvita ylimääräisiä resursseja tai tavallista uudempaa teknologiaa. Erialaista on lähinnä se, että suunnitelman tavoitteet asetetaan korkealle sen laatu- ja osaamistason suhteen, jonka valmentajat ja opiskelijat voivat saavuttaa. Suunnitelma on yksityisempi kuin yleiset opetussuunnitelmat ja siksi vaatimukset voidaan asettaa kunkin opiskelijan tason mukaan hieman korkeammalle kuin yleisissä opetussuunnitelmissa. Korkeat tavoitteet saavutettuaan niin valmentaja kuin opiskelijakin saavat henkilökohtaista tyydytystä ja iloa, sekä itseluottamusta, mikä on ammattitaitokilpailuissa tärkeää. Toinen ero tavalliseen opetussuunnitelmaan huippuosaamisen opetussuunnitelman laatimisessa on se, että valmentaja ei yksin laadi ja toteuta suunnitelmaa, vaan opiskelijat itse osallistuvat omien

tavoitteidensa asettamiseen, oppimispolkunsä vaiheiden järjestämiseen, sekä ottavat vastuuta oppimisestaan. (Saarinen 2005a, 33)

Opiskelijälähtöisyys on selkeässä avainasemassa Savonian ammattitaitovalmennuksessa. Tavoitteet kilpavalmennukseen luodaan valmentajan ja opiskelijan kanssa yhdessä. Usein ensimmäisenä tulee mieleen valmennettaville ja valmentajalle ensimmäinen sija mitä lähdetään tavoittelemaan. Menestys tulee opiskelijälähtöisesti ja niin kilpailuvalmennus kuin kilpailutkin ovat ensisijaisesti mielenkiintoisia ja hauskoja asioita. Kilpailuvalmennuksen tavoitteiden saavuttamiseksi opiskelijat kertaavat valmennuksen alussa perusasiat läpi, joita he ovat jo opetelleet aikaisemmissa opinnoissa. Tämän jälkeen he syventävät tietoja ja taitoja valmentajan opastuksella sekä oman kiinnostuksen mukaan. Opiskelijat itse voivat vaikuttaa siihen mitä he haluavat oppia ja mitä taitoja haluavat hioa. Valmennus on Savoniassa nimenomaan opiskelijan ehdoilla tapahtuvaa toimintaa.

Osa valmentajan työtä on laajentaa valmennettävien opiskelijoiden tietoisuutta siitä, mitä huippuosaaminen on. Opiskelijan tarvitsee nähdä vertaisryhmiä, eli nuoria huippuosaajia, niin että huippuosaamisen ja sen kehityksen merkitys ja arvo selviäisi hänelle. Tämä on mahdollista juuri kansallisten ja kansainvälisten kilpailujen avulla siten, että jo ennen varsinaista kilpailuvalmennusta opiskelijalle tarjotaan useita mahdollisuuksia seurata kilpailuja katselijoiden joukosta. Nuorille annetaan mahdollisuuksia havaita normaalin arkielämän ulottumattomissa oleva ammatillinen huippuosaaminen ja kehittää omia taitojaan esimerkkien, ammattikäytännön ja rakentavan palautteen avulla. Lisäksi työelämässä toimivien huippuosaajien antama esimerkki lisää uskottavuutta ja aitoutta valmennettävien opiskelijoiden omille oppimiskokemuksille, ja näiden huippuosaajien toiminta tarjoaa nuorille myös käytännön esimerkkejä, joita he voivat hyödyntää omalla polullaan huippuosaajiksi. (Saarinen 2005a, 33)

Huippuosaamisen kehittyminen edellyttää yleensä hyvää ja kypsää suhdetta valmentavan opettajan ja opiskelijan välillä. Samoin työpaikoilla (jos kansainvälisiin kilpailuihin osallistuva nuori on jo työssäkäyvä) on tärkeää, että työntekijöiden välillä on hyvät suhteet. Ne edistävät asiantuntemuksen jakamista, mikä puolestaan useimmiten edistää huippuosaamisen kehittymistä ja osapuolten ammatillista kasvua. (Saarinen 2005a, 33)

Valmennustyössä tärkeää on, että se on joustavaa. On tärkeää, että valmentaja muistaa koko prosessin ajan, mikä on valmennuksen pääasiallinen ja keskeisin tavoite. Koska ollaan valmentamassa tulevaa huippuosaajaa, tulisi oppijan kehittyminen ja valmennussuunnitelmassa asetetut tavoitteet pitää keskeisessä asemassa, ja jos käy niin, etteivät tavoitteet toteudukaan, tai jotkin opetusmenetelmät eivät toimi, on toimintaa pystyttävä muokkaamaan oppijan kehitykselle optimaaliseksi. (Saarinen 2005a, 34)

Aika on tärkein ja keskeisin voimavara ammattitaitokilpailuihin valmentautumisessa ja se tulee ottaa huomioon huippuosaamisen opetussuunnitelmaa laatiessa. Koulutuksen järjestäjien vastuulle jää tehokkaan ajankäytön suunnittelu resurssien mukaan. Ajankäytön suunnittelu on tärkeää, jotta oppimistulokset olisivat optimaaliset kulutettuun aikaan nähden. Etukäteissuunnittelu parantaa voimavarojen käyttöä, mutta tulee muistaa, ettei kaikkea ole mahdollista suunnitella valmiiksi. Joustavuuden kannalta on tärkeää, että suunnitelmia voidaan muuttaa, elleivät oppimistulokset ole relevantteja. Oppimistuloksia voidaan parantaa lisäharjoituksella, mutta useimmiten myös olemassa olevan opetussuunnitelman ja opetusmuotojen mukauttaminen ja uudelleen järjestäminen johtaa hyviin tuloksiin. (Saarinen 2005a, 34)

Saarisen teoksessa esitelty englantilaisen tutkimuksen raportti on ohjeistuksen muodossa, ja sisältää seuraavia ohjenuoran kaltaisia vinkkejä opettajille, jotka suunnittelevat ja toteuttavat huippuosaamisen opetussuunnitelmaa.

Valmentajan on tärkeää tunnistaa valmennettavan oppijan vahvuudet ja

heikkoudet. Siksi onkin huomionarvoista, että oppija otetaan mukaan jo opetussuunnitelman tekemiseen, ja hän saa itse vaikuttaa siihen, mitä taitoja harjoitellaan enemmän: oppija itse tietää parhaiten omat heikot alueensa. Tavoitteet tulisi asettaa ajatellen heikkojen alueiden vahvistamista, siten kokonaistulos paranee. Oppijaa saa ja pitää opastaa, mutta myös kannustaa ottamaan vastuuta omasta ammatillisesta kasvustaan. Kun tavoitteet ovat selkeitä alusta lähtien, on oppija todennäköisesti motivoituneempi ja sitoutuneempi, kuin silloin, jos hän ei tietäisi mikä valmennuksen päämäärä on. Opetuksen, oppimisen ja arvioinnin strategiat on hyvä olla valmiiksi suunniteltu ja myös oppijalle selvitetty, sillä myös oppimistulokset ovat suoraan verrannollisia opetuksen tavoitteiden selkeyteen. Oppijaa on myös autettava ymmärtämään mitä huippuosaaminen merkitsee, ja hänen on saatava nähdä ihan konkreettisia esimerkkejä siitä, mikä onnistuu parhaiten antamalla oppijalle mahdollisuuksia käydä katsomassa ammattitaitokilpailuja. Lisäksi on tärkeää luoda tietty avustava tukiverkosto valmennustyölle: on hyvä selvittää omassa organisaatiossaan työskentelevien kollegojen mahdollisuudet tukea valmennusta, sekä synnyttää työnantajista ja mahdollisesti muista organisaatioista koostuva verkosto, jotta annettava koulutus vastaisi työelämässä vaadittavia taitoja mahdollisimman hyvin. Näiden kontaktien avulla opettaja pystyy koko ajan laajentamaan osaamistaan ja tietoisuuttaan siitä, mitä huippuosaamisen vaatimukset ovat kulloisenakin ajankohtana, ja pystyy valmennustyössään hyödyntämään tietojaan oppijan hyväksi. Oppija tulisi ottaa mukaan myös oman työnsä arviointiin, jotta hän oppisi ymmärtämään huippuosaamisen korkean vaatimustason. Yhtä tärkeää, kuin oppijan huomioonottaminen suunnittelussa ja arvioinnissa, on myös se, että kun oppija saavuttaa tavoitteitaan, hänen huippuosaamisensa tunnustettaisiin ja palkittaisiin: tämä on edellytyksenä oppijan itseluottamuksen ja motivaation kasvulle, ja johtaa mahdollisesti siihen, että oppija tahtoo saavuttaa vieläkin korkeampaa osaamista. (Saarinen 2005a, 34–35)

Onkin siis selvää, että opiskelijakeskeisyys on tärkeää. Kun opiskelija otetaan mukaan heti alusta lähtien (eikä häntä pudoteta missään vaiheessa jonkinlaiseksi suorittajaksi, vaan hän saa tietoisesti osallistua valmennuksensa

suunnitteluun ja edistämiseen), hän on itsekin motivoituneempi ja ymmärtää, että kilpailu itsensä kanssa, omien suoritustensa parantamiseksi on tärkein kilpailu. (Saarinen 2005a, 39)

Haastattelussani kysyin valmentajan motiivia tehdä valmennustyötä sekä sitä, mikä valmentajan rooli oikeastaan on. Haastateltavat kertoivat, että heidän motiivinsa valmentamiseen on oman ammattitaidon kehittyminen ja sen ylläpitäminen. Lisäksi valmentaja pääsee seuraamaan läheltä kuinka nuori oppii ja kuinka hänellä on halu kehittyä omalla alallaan huippuosaajaksi: se on valmentajalle hyvin palkitsevaa. Valmennus ja valmentautuminen perustuvat nuoren omaan haluun oppia ja kehittyä mahdollisimman pitkälle. Valmentajan rooli on tukea ja kannustaa heitä eteenpäin vaativalla kilpailu-uralla, sekä hankkia heille sellaiset työvälineet, että heidän on helppo työskennellä ja harjoitella kilpailuihin. Valmentaja ei saa tuputtaa ja pakottaa opiskelijaa valmennukseen, jos opiskelija ei enää jostain syystä ole kiinnostunut valmennuksesta. Haastateltavat kokivat myös tärkeäksi, että valmennuksessa on välillä taukoa, koska valmennus ei kuitenkaan ole se ainoa asia koulutuksessa.

Opetustyössä ja sen suunnittelussa on tärkeää, että muistaa reflektoida ja arvioida omaa työtään. Ammattitaitokilpailut hyödyttävät myös opettajan jokapäiväistä työtä, sillä ne tarjoavat opettajalle tietotaitoa siitä, mikä on ajankohtaista, ja siten myös mahdollisuuden kehittää omaa opetustyötään ajanmukaiseksi. Lisäksi kilpailuvalmennus tuo opettajankin työn arkeen vaihtelua (Saarinen 2005a, 38). Ammattitaitovalmennuksessa on tietenkin otettava huomioon työelämän nykyisten vaatimusten lisäksi myös tulevaisuuden työelämän haasteet. Seinä (2001, 13) on teoksessaan viitannut Ruohotien (1998) teokseen, jonka mukaan työelämän jatkuva muutos saa aikaan tarpeen työntekijöille, jotka kykenevät ja nimenomaan tahtovat jatkuvasti kehittää itseään ja oppia uutta. Työntekijän tulee yhä enenevässä määrin ottaa vastuuta myös tuotannollisesta ongelmanratkaisusta ja tuotekehityksestä. Vaikka työtehtävät eriytyvätkin jatkuvasti, vaaditaan

huippuosajalta aikaisempaa laaja-alaisempaa, itsenäisempää ja vastuullisempaa työskentelyä.

3.2 Henkinen valmennus

Mentaalinen eli henkinen valmennus on tietoista vaikuttamista valmennettavan mieleen, ajatteluun sekä sitä kautta tekemiseen ja sen tuloksiin. Mentaalinen osaaminen on harjoittelun tulos siinä missä mikä tahansa muukin ihmisen ominaisuus. Mentaaliset perustaidot liittyvät itsetuntemukseen, motivaatioon, keskittymiseen ja oppimiseen. Nämä taidot ovat erittäin tärkeitä ammattitaitokilpailuihin valmentautumisessa, jotta kilpailija pystyisi saavuttamaan mahdollisimman hyvän suorituksen. (Psykkinen valmennus 2006)

Henkinen valmennus on tärkeä osa kilpailuvalmennusta. Sitä on 2000-luvulle asti toteutettu vain pienissä mittasuhteissa. Psykkisen valmennuksen merkitys on kuitenkin alkanut kasvaa, sillä se on selkeästi sidoksissa valmennuksen kokonaisuuteen. Tällä tarkoitetaan sitä, että kaikessa valmennuksessa ja harjoittelussa on psyykinen puolensa ja niin fyysinen ja taktinen osuus kuin kilpailijan harjoitus- ja kilpailukokemuksetkin ovat vahvasti liitoksissa kilpailijan psyykeen. (Kokotti & Rupponen 2003, 124)

Henkisessä valmennuksessa avaintekijöinä ovat yksilön tietojen ja taitojen kehittyminen, taitosuoritukset sekä elämän hallintaan ja hyvinvointiin vaikuttavien tekijöiden huomiointi, varmistaminen ja kehittäminen. Tästä määritelmästä huomaamme, että henkisen valmennuksen kenttä on erittäin laaja-alainen. Valmentajan vastuu ja rooli nimenomaan henkisen valmennuksen osa-alueella on suuri, sillä valmentajan ja valmennettavan

yhteistyö sisältää aina myös psykologista vaikuttamista, ainakin jossain määrin. Psykologisen vaikuttamisen määrä ja voimakkuus riippuvat valmentajan ja valmennettavan suhteesta sekä valmentajan säätelystä psyykkisen vaikuttamisensa suhteen. (Kokotti & Rupponen 2003, 124)

Parhaimmillaan valmentajan ja valmennettavan yhteistyö saa lisää mahdollisuuksia kehittyä osapuolten välisen suhteen perusteella. Ammattitaitovalmentajat ovat usein olleet tai ovat edelleen kilpailijan opettajia tai työpaikkaohjaajia. Lisäksi he ovat yleensä huippuammattilaisia tai entisiä kilpailijoita, mikä voi osaltaan edistää valmentajan edellytyksiä asettua kilpailijan asemaan ja valmentaa kilpailijaa juuri hänelle sopivimmalla tavalla. (Kokotti & Rupponen 2003, 124)

Henkinen valmennus tapahtuu normaalisti muun valmennuksen ohessa tavallisissa opetus- ja valmennustilanteissa. Joskus on kuitenkin laajennettava yhteistyöengasta, ja käännettävä ulkopuolisen, psyykkisen osa-alueen valmentajan puoleen, jos valmennuksessa esimerkiksi nousee esiin asioita, jotka vaativat syvempää asiantuntemusta. Kilpailijan ja valmentajan on kuitenkin motivoituneesti ponnistettava itse kehittääkseen psyykkistä osa- aluetta, sillä aina ei voi turvautua ulkopuoliseen apuun, vaan selvitettävä asia kaksin. Juurikin valmennuksen psyykkisen puolen takia valmennussuhteen on oltava terve ja hyvä, sillä huono psyykinen suhde valmentajan ja valmennettavan välillä voi heikentää myös kilpailijan fyysisiä tuloksia. (Kokotti & Rupponen 2003, 124)

Kilpailijoiksi valikoituu yleensä henkisesti hyvin vahvoja ja kehittyneitä nuoria. Heidän kykynsä käsitellä elämää ja kilpailemiseen liittyviä asioita siten, etteivät psyykinen paine ja rasitus tule valmentautumisen esteeksi, näkyy jo aikaisessa vaiheessa heidän työnsä tuloksissa. On hyvin tavanomaista, että henkisesti vahvat nuoret myös saavat parhaat tulokset paineen alla työskenneltäessä. (Kokotti & Rupponen 2003, 124)

3.3 Valmentajan koulutus

Akva-projekti on hanke, jonka pääasiallisena tehtävänä on kouluttaa kilpailuasiantuntijoita ammattitaitokilpailuihin. Projektin tavoite on luoda ammattitaitokilpailuille toimijoiden järjestelmä, eli kouluttaa ekspertejä, valmentajia sekä järjestelymestareita toimiinsa, ja muodostaa heidän välilleen selkeä kilpailuverkosto, jonka avulla he voivat olla yhteydessä toisiinsa ja vaihtaa tietotaitoa, jotta kaikki hyötyisivät mahdollisimman paljon. Tarkoituksena on kehittää ammatillisen koulutuksen opettajien ja työpaikkaohjaajien osaamista siten, että heidän on mahdollista ohjata nuoria huippuosaajiksi ja ammattilaisiksi omalla alallaan, sekä valmentaa nuoria erilaisiin korkeatasoista osaamista vaativiin tehtäviin, kuten esimerkiksi näyttötutkintoihin ja niin kansallisiin kuin kansainvälisiinkin ammattitaitokilpailuihin. (Saarinen 2005a, 71)

Täydellinen kilpailuasiantuntijakoulutus on 20 opintoviikon laajuinen. Koulutus on jaettu kolmelle eri tasolle, jotka vastaavat aina tietyntasoisien tehtävien suorittamisen kelpoisuutta. Perustason tehtävien koulutusohjelma on kahden opintoviikon laajuinen, kansallisen tason tehtävien koulutusohjelma kuuden opintoviikon laajuinen ja kansainvälisen tason tehtävien koulutusohjelma 12 opintoviikon laajuinen. Kaikkien koulutusohjelmien tavoitteena on kehittää kilpailujärjestelmää ja kullakin koulutusohjelmalla on omat, erisuuruiset vaatimuksensa opettajan osaamiselle sen mukaan minkälaisiin tehtäviin opettaja on kouluttautumassa. (Saarinen 2005a, 71)

Kilpailuasiantuntijakoulutuksen kohderyhmiä on viisi: koulutuksella pyritään kilpailukummiksi, Taitaja-lajivastaavaksi, ammattitaitovalmentajaksi, kansainvälisten kilpailujen tarkkailijaksi (World Skills Expert) tai kansainvälisten kilpailujen lajivastaavaksi (World Skills Supervisor). Alla oleva taulukko havainnollistaa eri toimijaryhmien koulutuksen vaatimustasoja.

Kilpailukummin tehtäviin kuuluu työpaikkansa yhteyshenkilönä oleminen erinäisissä kilpailuasioiden järjestelyissä, sekä markkinoida ammattitaitokilpailuja opiskelijoille pyrkien innostamaan nuoria osallistumaan valmennuskursseille ja sitä kautta jatkamaan yksityisempään valmennukseen ja ammattitaitokilpailujen osanottajiksi.

Taitaja-lajivastaavan tehtävä on nimensä mukaan toimia kansallisissa Taitaja-kilpailuissa lajivastaavana, huolehtien oman kilpailuosastonsa toiminnan suunnittelemisesta ja sen sujumisesta kilpailujen aikana.

Ammattitaitovalmentajan koulutus tähtää kehittämään opettajan valmiuksia opastaa ja valmentaa nuoria niin kansallisiin kuin kansainvälisiin ammattitaitokilpailuihin. Ammattitaitovalmentaja voi työskennellä joko ammatillista koulutusta tarjoavassa oppilaitoksessa tai yrityksessä.

World Skills Expert vastaa kansainvälisissä World Skills -ammattitaitokilpailuissa oman lajinsa kilpailutehtävistä, niiden arvioinnista ja käytännön organisoinnista sekä kilpailusuoritusten arvioinnista eksperttiryhmän jäsenenä. Ekspertit laativat kilpailutehtäviä tehtäväpankkiin ja muokkaavat lajikuvauksia lajin kehittämiseksi.

Workshop Supervisor on oman lajinsa lajivastaava kansainvälisissä World Skills -kilpailuissa. Lajivastaava huolehtii kilpailuosastonsa suunnittelusta, rakentamisesta ja toiminnasta kilpailun aikana. (Saarinen 2005a, 71-72)

TAULUKKO 1. Kilpailuasiantuntijakoulutuksen tasot

<p>Kilpailukummi- koulutus</p> <p>2 ov</p>	<p>Ammattitaito- valmentaja- koulutus</p> <p>Taitaja- lajivastaava- koulutus</p> <p>6 ov</p>	<p>Expert-koulutus</p> <p>Workshop Supervisor- koulutus</p> <p>12 ov</p>
--	--	--

Skills-organisaatio on pyrkinyt yhtenäisen valmennusyksikköverkoston luomiseen, mutta alati kasvava verkosto on osoittautunut haasteelliseksi ohjata. Valmennus on ollut aiemmin lajikohtaista, ja kunkin lajin kilpailijoita on valmennettu jokseenkin itsenäisesti. Verkoston yhtenäisyyden kannalta valmennuskäytäntöjä on kuitenkin haluttu yhtenäistää. Soulin kisoissa saatujen kokemusten siivittämänä Suomen Skills-organisaatio hahmotteli ensimmäisen yhteisen valmennusrungon, johon kuului neljä peruselementtiä: 1) ammatilliset valmiudet ja niiden kehittäminen 2) kilpailuvalmiudet ja niiden kehittäminen 3) fyysiset valmiudet ja niiden kehittäminen sekä 4) tukirakenteet. Organisaatio on lisäksi kirjannut valmennusrungon ylös Skills- ammattitaitovalmennus- laatukäsikirjaan 2002–2003, tavoitteenaan on tukea ja yhdenmukaistaa eri lajien valmennuskäytäntöjä. Valmentajille on myös laadittu valmennuksen yhtenäistämistä edistävä suunnittelu- ja valmennuspäiväkirja-aineisto, joka sopii jokaisen lajin valmennukseen. (Kiviniemi 2005, 17)

Koulutettavan ammattitaito ja sen kehittäminen ovat kilpailuasiantuntijakoulutuksen olennaisia lähtökohtia. Ammattitaidolla tarkoitetaan osaamista, joka on laaja-alaista, kehitettävää ja tulevaisuuteen suuntautuvaa. Valmentajan ammattitaidon on oltava laaja-alaista, koska vaikka kilpailut käytännön syistä mittaavat vain pienen osan kunkin alan ammattitaidosta, on valmennuksen tavoitteena kuitenkin kokonaisvaltainen ja syvälinen ammatillinen osaaminen. (Saarinen 2005a, 72)

4 VALMENNUKSEN AIKATAULU JA SISÄLTÖ SAVON AMMATTI- JA AIKUISOPISTO SAVONIASSA

Savoniassa ei yleensä ammattitaitokilpailuvalmennusta aloiteta ensimmäisenä opiskeluvuonna. Jos opiskelijoiden joukosta nousee heti alkusyksyn kursseilla esiin erityisen lahjakas ja taitava opiskelija, häntä voidaan kysyä vapaavalintaiselle kilpailuvalmennuksen perusteet -kurssille. Tämä on kuitenkin erittäin harvinaista ja yleinen käytäntö on, että ensimmäisenä vuonna Savonian opiskelijat omaksuvat ja harjoittelevat perustietoja ja -taitoja, ja heille vain esitellään kilpailuvalmennuksen mahdollisuus. Toisena opiskeluvuotenaan opiskelijat saavat halutessaan osallistua 2 ov (60h) kestoiselle kilpailuvalmennuksen perusteet -kurssille. Kurssi toteutetaan joka vuosi alkuvuodesta (kolmas jakso). Yleensä kilpailuvalmennusryhmät ovat peruskurssilla keskisuuria, noin 16 hengen ryhmiä. Kurssin aikana opiskellaan perusasioita ja hiotaan niitä yhteisen suunnitelman mukaan, mutta perusteellisemmin kuin aiemmin. Lisäksi kurssilla opetellaan käyttämään kilpailuvalmennuksessa käytettäviä työvälineitä, joita ei normaaliopetuksessa yleensä käytetä, sekä käydään tarkemmin ja yksityiskohtaisesti läpi alan koulutukseen liittyvää teoriapuolta.

Kilpailuvalmennuskurssin lopussa pidetään ”kilpailut” joissa opiskelijat työskentelevät annettujen ohjeiden mukaan pareittain. Kilpailuissa ensimmäiselle sijalle sijoittunut pari saa mahdollisuuden jatkaa yksilöllisemmässä valmennuksessa seuraavana vuonna eli kolmantena opiskeluvuotenaan. Kolmannen vuoden aikana opiskelijoiden koulutusohjelmaan kuuluu työssäoppimisen jakso. Jakso on laajuudeltaan 8 ov ja tulee suorittaa jossakin oman alan yrityksessä. Kilpailuvalmennuksessa olevat opiskelijat ja valmentaja etsivät yhdessä sopivan harjoittelupaikan valmennettaville tämän jakson ajaksi. Työssäoppimisen jaksolle valittavan harjoittelupaikan tulee olla korkeatasoinen, jotta kilpailuvalmennuksessa olevat opiskelijat kehittyisivät ammatillisesti mahdollisimman paljon ja saisivat monipuolista työkokemusta, josta on hyötyä huippuosaamista tavoiteltaessa.

Kilpailuvalmennuksessa oleville opiskelijoille järjestetään koko valmennuksen aikana useita mahdollisuuksia päästä tutustumaan eri tasojen ammattitaitokilpailuihin. Nämä tilaisuudet ovat opiskelijoille kullan arvoisia, sillä niissä he saavat tutustua yleisön joukosta kilpailutoimintaan ja nähdä erilaisia kilpailutilanteita. Huippuosaamisen näkeminen ihan konkreettisesti auttaa opiskelijoita ymmärtämään, mitä varten he ovat ammattitaitovalmennuksessa.

Opiskelijoiden varsinainen kilpailuvalmennus alkaa noin kahta kuukautta ennen kilpailuja. Valmennukseen käytettävä aika määräytyy opiskelijoiden toiveiden ja tarpeiden mukaan sekä kilpailuvalmennukseen käytettävien rahavarojen (valmentajan palkkio) mukaan. Esimerkiksi ravintolakokkien kilpailuvalmennukseen käytetään viikossa aikaa 10–15 tuntia ja tarjoilijan / baarimestarin valmennukseen käytetään aikaa 4 tuntia viikossa.

Oppilaitoksen motiivi kilpailuvalmennukseen on saada tunnettavuutta ja nimeä oppilaitokselle sekä saada erilaiset ammattialat nostettua esille. Tätä kautta kiinnostus ammatillisesta koulutusta kohtaan lisääntyy niissä nuorissa, jotka miettivät tulevaisuuden ammattia itselleen. Lisäksi kilpailuvalmennus tuo

oppilaitokselle mahdollisuuden solmia uusia työsuhteita yritysten ja oppilaitoksen välille.

Varsinaista kilpavalmennustyötä tehdessään valmentajalla on vain pieni ryhmä, 2-4 opiskelijaa, valmennettavanaan. Pieni ryhmäkoko mahdollistaa sen, että harjoittelu on yksilöllisempää. Lisäksi pienen, ehkä jo valmiiksi innokkaan, ryhmän motivointi on helppoa ja siten pieni ryhmäkoko nopeuttaa ja helpottaa kaikkien, niin valmentajan kuin valmennettavienkin työskentelyä.

Ravintolakokit harjoittelevat kolmen ruokalajin menun valmistusta ennalta sovituista raaka-aineista. Tuotteita tehdään eri raaka-aineilla monia kertoja niin kauan, että valmennettavan taidot hioutuvat ja yleensä tulos paranee kerta kerralta. Tarjoilijat hiovat ammattitaitoaan, tekevät useita toistoja ja hiovat eri suorituksen osa-alueita saadakseen suorituksen paremmaksi ja mahdollisimman edustavaksi. Valmennuksessa tarjoilijoille järjestetään kilpailutilanteen tyyppinen tilanne, jossa he palvelevat oikeita ja vaativia asiakkaita. Lisäksi harjoitustilanteita videoidaan ja jälkeenpäin niitä katsellaan yhdessä tarkastellen sillä tavalla tapahtunutta oppimista ja mietitään, mitkä osa-alueet suorituksessa vielä kaipaavat työstämistä. Valmennuksessa harjoitellaan psyykkistä kestävyyttä, jota vaaditaan kilpailutilanteessa, ja ulkopuolisten asiakkaiden läsnäolo on hyvä keino harjoittaa nimenomaan kilpailutilanteen vaatimaa henkistä puolta suorituksesta. Ravintolakokkien valmennuksessa valmentajan lisäksi harjoitustöitä käyvät analysoimassa ammattialan opettajat. Näin opiskelijat saavat monipuolista palautetta työstään ja sen avulla pystyvät kehittämään itseään ja yltämään yhä parempaan suoritukseen.

5 POHDINTA

Halusin tällä työllä selvittää itselleni syvällisemmin, mitä ammatillinen kilpailuvalmennus on ja kuinka valmennus tapahtuu käytännössä sekä mitä ammattitaitokilpailuihin valmentautuminen tarkoittaa käytännössä. Selvitin myös, mistä kilpailutoiminta sai alkunsa ja kuinka se on siitä kehittynyt. Olen tyytyväinen tähän työhöni ja olen saanut olla läheltä seuraamassa valmennustyötä ja tutustunut kirjallisuuteen, joista olen saanut lisätietoa työhöni todella hyvin. Haastattelun kautta sain myös monipuolista tietoa. Työssäni olen havainnut kuinka työelämä ja yhteiskunta muuttuvat jatkuvasti kansainvälisempään suuntaan.

Olen perehtynyt ammattitaitokilpailuihin ja niihin valmentautumiseen. Olen tutustunut kirjallisuuteen ja sitä kautta olen saanut teoriatietoa ammattitaidon kehittymisestä, mitä ammattitaitokilpailut oikein ovat ja mitä etuuksia niistä on oppilaitokselle, työelämälle ja opiskelijalle itselleen. Olen saanut tutustua satunnaisesti käytännön kautta, millaista valmennustyö on opetuskeittiössä. Tässä työssä olen kertonut, mitä olen havainnut seurattessani valmennustyötä ja yhteenvetona voisin sanoa, että minulle muodostui siitä kokonaisuudessaan positiivinen kuva. Huomasin valmennusta seurattessani, että valmentajan ja valmennettavien välille oli muodostunut hyvä yhteistyö.

Olen oppinut tästä työstä sen, että valmentamisessa on tärkeää luoda valmentajan ja valmennettavien välille hyvä yhteishenki. Valmentaja ohjaa, tukee, kannustaa ja antaa ammatillista ohjausta valmennettavilleen. Toivoisin että ammattitaitokilpailut säilyisivät ennallaan eikä niistä tulisi koulujenvälistä kilpailua, niin kuin joskus kuulee puhuttavan, vaan se säilyisi rehtinä opiskelijoiden välisenä kilpailuna. Usein ajatellaan, että siitä koulusta, joka usein menestyy ammattitaitokilpailuissa hyvin, tulee parhaimmat opiskelijat vaikka asia ei kuitenkaan yleisesti ole näin. Ammatillinen kilpailu on yksi osa tätä koulutusta. Liiallinen ammattitaitokilpailuun virittyminen ei ole kuitenkaan

hyväksi, koska silloin muut opiskelijat jäävät helposti varjoon. Mielestäni Savoniassa valmentautuminen on kohdallaan niin kuin pitääkin.

LÄHTEET

Kiviniemi, K. 2005 kansainväliset ammattitaitokilpailut yleisten työelämävalmiuksien kehittäjänä. Hämeenlinna Saarijärven Offset Oy

Kokkoti H ja Rupponen P. 2003 Valmennuksella kohti huippuammattitaitoa.

Psyykinen valmennus, 2006.

<http://www.urhea.fi/tukipalvelut/psyykinenvalmennus.htm>

Saarinen, H.2005a Taitaja- ammattitaidon SM- kilpailut. Nuorten näytön paikka. Hämeenlinna Saarijärven Offset Oy

Saarinen, H. 2005b WorldSkills 2005 Helsinki – ammattitaidon – MM-kilpailut Huippuosaamista, menestystä ja yhdessä oppimista. Hämeenlinna ammattikorkeakoulu Saarijärven Offset Oy

Savolainen A, 2003. Pukuompelun lajin 1989- 2001 kilpailijoiden kokemuksia ammattitaitokilpailuista ja niiden osallistumisesta.

Pohjois- Savon ammattikorkeakoulu muotoiluakatemia

Seinä, S. 2001 Ammattitaitokilpailut ammattitaidon kehittäjänä ja mittaajana. Hämeenlinna 2001 Saarijärven Offset Oy

Liite 1. Kyselykaavake

Kysely ammatillisesta kilpailuvalmennuksesta

Nimi _____

Nykyinen työpaikka ja tehtävä _____

Millaista koulutusta olet saanut valmentajan tehtävään ja missä?

Valmentajana toiminut (vuosissa) _____

Millaisiin kilpailuihin valmennettavasi ovat osallistuneet vuosien aikana?

Haastattelua koskevat kysymykset:

1. Millä tavoin valmentaja löytää valmennettavat opiskelijat ja millä tavoin hän etsii uusia valmennettaviaan?

---

2. Koetko, että ammattitaitokilpailut ja niihin valmentautuminen ovat hyödyllisiä opiskelijoiden oppimisen kannalta? Millä tavalla?

---

3. Mitkä ovat motiivisi (omat/oppilaitoksen) tehdä valmennustyötä?

---

4. Mikä on valmentajan rooli kilpailijan onnistumisessa/epäonnistumisessa?

---

5. Miten valmennustyö eroaa opetustyöstä?

---

6. Millainen on ammatillisen kilpailuvalmennuksen valmennussisältö?

ensimmäisen vuoden aikana _____

---

toisen vuoden aikana _____

---

kolmannen vuoden aikana _____

---

7. Millaiset tavoitteet olette valmennettaviesi kanssa tehneet ammatilliseen kilpailuvalmennukseen?

---

8. Mikä on valmentajan aikataulu, kun tavoitellaan päämäärää ja miksi?

ensimmäisen vuoden aikana _____

---

toisen vuoden aikana _____

---

kolmannen vuoden aikana _____
